

№ 42 (056)

2020
ЧЫЛДЫҢ

ФЕВРАЛЬ-
МАРТ
Садар өртээ хостуг

16+

Республиканың тыва дыл башкыларының I-ги съездизиниң делегаттарына изиг байыр!

2020 чылдың февраль 13-де 10 шакта, Тыва үндезин культура төвүнге тыва дыл башкыларының I-ги съездизи болур. Тыва дыл башкыларын деткилиңер!

Чоннуң дылы

Сээң даарыа кым-даа боорун,
Сезиглел чок, эжиң ажык.
Чогаалчының чаңгыс дилээ:
Чоннуң дылын эки өөрөн...

Степан Сарыг-оол

Тыва дыл – чоннуң өңчүзү!

2017 – 2020 чылдарда тыва дылдың сайзыралы...

«Тыва дыл – бичии чаштарга», «Тыва дыл – өөредилге черлеринде», «Тыва дыл – өг-бүлеге» дээн хемчеглер Республиканың национал школаларында калбарган.

Мону черле утпа, өңүк!

Профессор Шулуу Чыргал-оолович Саттың «Төрээн дылымга йөрээл» деп монологун номчуп чор.

Улуг-Хемниң агымы дег күштүг, ак-көк Тывавыстң дээр дег арыг, бора хектиң эдери дег өткүт, алдын-сарыг сыгырганың ырлаары дег элдептиг төрээн дылым!

Сенде хову-шөлдерниң делгемнери, тайга-таңдыларның бедиктери, кылаң хөлдерниң оожум-топтуу, оран-делегейниң оът-сигениниң айдызы, аң-меңниң алгы-кышкызы сиңген.

Чырык өртемчейде карак чивеш аразында чуртталгамда тыва дылдыг төрээн чонум аразында чор мен. Өргүн көвей улустарның дылдарының, аялгаларының аразына мөңгө шагда хомустуң үнү бооп чаңгыланып чор өлчей-кежиктиг, хайыралыг төрээн дылым!

Кажан, каяа, чүү? (февраль)

Чоокта чаа республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге аныак эртемден Анай-кыс Тюлюш-биле «Растения семейства Ирисы» деп темага эртемденнер хүнүнге тураскаадып, ооң дугайында чугаалашкан бис.

Февраль 14-те – Тываның хөгжүм-шии театрына Афганчыларның 30 чылынга

көжүп чоруур делгелге болур. «Сеңээ алдар – дайынчы, «Солдаттың чагаазы», оюннар ниитизи-биле өске-даа онзагай хемчеглер болур. Уругларның хамааты-патриотчу кижизидилге угланышкынныг дыка солун өөредиглиг чүүлдерни билип алыр силер. (төлевири уругларга 80 акша) Бо хемчегни ада-ие, уруг-дарыы-биле кээп көөрү күзенчиг.

Февраль 19-та, 12.00шакта – «Дай, лапу, Друг». Культурлуг-кижизидикчи хемчеглер, ыттар дугайында сонуурган болур.

Февраль 20-де, 12 шакта мастер-класс «Защитник Отечества». Шериг кезээниң №55 дугаар дагжылар кезээ-биле ужуражылга.

Февраль 21-ниң хүнү. Ада-Чурттуң Дайын киржикчилеринге алдар-мактал, байырымныг кежээ болур.

Февраль 24-те, Шагаа! Арат шөлүнге культурлуг хемчеглер, тыва агыш-чем, оюннар...

Алдан-Маадыр музейниң пресс-секретары
Ай-кыс Ондар Тел.: 8-983-369-9193

Март 3-те – Бүгү делегейниң чогаалчылар хүнү

Тываның чогаалчылары: Куулар Черлиг-оол, Чылгычы Ондар, Уран Доңгак, Инна Принцева

Март 3-те – Бүгү делегейниң чогаалчылар хүнү дээрзин утпаңар. Тываның херээжен чогаалчыларының чогаадыкчы амыдыралы-биле таныжып, ыры-шүлүк кежээзинче чалап тур бис! Чогаал-биле холбашкан улуг-биче кижилерге эжик ажык. Ыры-шүлүктөр куттулуп турда, тыва чечен чогаалдың мөгейкичлери келиңер-ле, келиңер!

Марттың 21-де бүгү делегейниң шүлүкчүлөр хүнү

Тываның билдингир чогаалчызы, башкы Мария Кржүгет

Бүгү-Делегейниң херээженнер хүнү – Марттың 8-зи-биле!

Хоочун башкы Валентина Ондарга удурткан «Хөгжүмчү» ансамбльдиң киржикчилери

Тыва үндезин культура төвүнге Март 8-тиң хүнүн таварыштыр «Ава» солуннуң деткикчилери «Чаава деп кымыл, ол?» азы «Мээң чаavam, чеңгем» деп онзагай чааваларны илередип, ажык чугаа чорудар күзелин 2019 чылда-ла илереткен.

Өг-бүлеге чаава кижиниң онзагай ролью. Аныак иелерни, кырган-аваларны, келин кыстарны арга-дуржулга солчулгазынче чалап тур бис. (Оргкомитет: Ондар Валентина Тоорукпаевна – 8-823-380-51-23; Сияя Лидия Биче-соловна, Монгуш Лариса Сынаевна, Ольга Кыргысовна Дамдын, Анай Балчыровна Кара-оол, Валентина Өдүрековна Домур-оол...).

Байырланчыг хүннүң бүдүүзүнде республикада билдингир хоочун башкы Валентина Ондарга удурткан «Хөгжүмчү» ансамбльдиң киржикчилериниң күүселдезин база дыңнаар бис. Эр кижилер уран-чечен тыва дылынга ыры-шүлүү-биле чааваларын шак бо кежээже чалап, оларны алгап-мактап, чечектерин, суй-белээн чүгө сунуп болбас деп.

Бөгүнгү чаа келин – чаава... Чаава кижиниң шайы чаагай дижир, бодавыже, аяк-шайның эриин аартап база болгай-ла бис, але?..

Бир дугаар эрттип турар байырлал-дыр, деткижип көрээлиңер, эргим, чаавалар, авалар!

Ие дылым

Арга-эзим аялгазын,
Агым сугнуң шулураажын,
Оът-сиген сымыранынын,
Оолдуг элик огураарын,
Чуулга көшке диңмирээрин,
Шуурган-хаттың улуурун-даа
Дыңнап, билип чоруурумга
Тывалап-ла турар боор-дур...

Кандыг-даа дыл меңээ дөмей
Кандызын-даа хүндүлээр мен.
Ынчалза-даа төрээн дылым –
Ыдыкшылдыг кызыл тыным.
Ийи харлыг чажымдан-на
Ием меңээ айтып берген
Игил ыры сагындырар
Ие дылым ындыг кончуг.

Мөңгө кижичи чоруур эвес.
Мөңгө дыжым көрө бээр мен...
Айдың дүне кырым орта
Айлаң-кушкаш ырлай-ла бээр;
Дыңнап, билип чыдарымга,
Тывалап-ла орар боор оң.

Антон Үержаа